

Barbara Baloh

UDK 808.63:323.1(497.12 Istra:=50)

Srednja pomorska šola v Portorožu

Položaj slovenščine pri italijanski narodnostni skupnosti v Slovenski Istri

O manjšinski problematiki in o pravicah manjšin se v današnjem času veliko govori, zato bi želeli, da bi naša raziskava pripomogla k celostnemu pogledu na italijansko narodnostno skupnost v Slovenski Istri in ponudila nekaj novih izhodišč za nadaljnje jezikoslovno proučevanje pričujoče tematike.

Predstaviti želim kakovost in stopnjo znanja slovenskega jezika ter priložnosti za rabo slovenskega jezika pri pripadnikih italijanske narodnostne skupnosti in njihovo razmerje do slovenskega jezika kot jezika okolja.

Hkrati opozarjam na pomembnost vsega tega za manjšino, kajti s slovenščino in s Slovenci se vsak dan srečujejo. Slovenski jezik tudi aktivno uporabljajo, čeprav je njihov materni jezik italijanščina, po Ustavi določena kot eden izmed uradnih jezikov na dvojezičnem področju v Slovenski Istri v Republiki Sloveniji.

Vsak pripadnik italijanske narodnostne skupnosti je v današnjem času tudi dvojezični govorec in torej nosilec jezikovnega stika, zato v prvem delu postavljam najprej teoretična izhodišča dvojezičnosti in razmerja med jezikoma v stiku (L1 — italijanščina, L2 — slovenščina). Teoretična podstava je podlaga za empirično analizo in vrednotenje raziskave v drugem delu.

V teoretičnem delu raziskave se opiram predvsem na teorijo Uriela Weinreicha (*Jeziki v stiku, Languages in contacts*, 1973); upoštevam pa tudi aktualna spoznanja, ki so jih v slovenski sociolingvistiki podale Breda Pogorelec, Majda Kaučič-Baša in Elizabeta Bernjak, ter raziskave, ki so jih opravili pripadniki italijanske narodnostne skupnosti (Nelida Milani-Kruljac: *La comunita' italiana in Istria e a Fiume*, 1990, in Luciano Monica: *La scuola italiana in Jugoslavia*, 1991).

V empirični raziskavi, ki je bila opravljena v času od decembra 1992 do februarja 1993 na dveh odstotkih populacije, ugotavljam jezikovno stanje med pripadniki italijanske narodnostne skupnosti v Slovenski Istri.

V uvodu bi predstavila družbeni položaj italijanske narodnostne skupnosti v Slovenski Istri.

1 Uvod

1.1 Pregled zgodovine Istre s poudarkom na povojnem položaju istrskega prebivalstva

Prvi znani zgodovinski prebivalci Istre so bili Histri in Liburni. Leta 139 so to ozemlje zasedli Rimljani in ga poselili s 15.000 Latinci. V drugi polovici 6. stoletja so se začeli novi vpadi v Istro: po letu 586 Langobardov, kasneje Obrov in Slovanov.

»Zapletena kolonizacijska zgodovina Istre je oblikovala raznovrstnost kulturnih vplivov in etničnih sprememb, ki so vplivale na nastanek razlik med jezikovno in narodnostno pripadnostjo istrskega prebivalstva. Migracije

niso potekale zgolj s priseljevanjem, temveč so se dogajale tudi znotraj samega polotoka, v kar so jih silili predvsem ekonomski interesi. Številne migracije so zato stopnjevale predvsem regionalno zavest in ne toliko narodne zavesti, vendar le-te niso zatrle.«¹

Predvsem je treba poudariti, da sta se skozi zgodovino oblikovali dve etnični skupini, ki sta bili etnično, kulturno in jezikovno popolnoma različni. Na njuno različnost je vplivala predvsem poselitev, njuna kulturna stopnja in družbeni status. Plast, ki je živel v mestih ob morju, se je ukvarjala s trgovino, obrtjo in ribištvo. V mestih ob morju je prevladovalo predvsem beneško narečje. Druga plast je živel v notranjosti, na podeželju, oddaljena od mestnih središč in se je ukvarjala predvsem z živinorejo in poljedelstvom. Na podeželju je živel predvsem slovansko govoreče prebivalstvo, ki je tu imelo svoje osrednje naselbine. V Istri se poleg slovanskega jezika skozi čas pojavljajo tudi tri vrste romanskih jezikov: vulgarna latinščina, istrščina, s prevlado Beneške republike pa beneško narečje, seveda v skladu z gibanjem prebivalstva. Istrščina je torej nekakšen vmesni člen med vulgarno latinščino in beneškim narečjem, vendar se skozi zgodovino razvija sočasno s tedanjim uradnim jezikom.

»Francoska meščanska revolucija in Napoleon sta na marsikaterem področju spremenila družbeno življenje. S spretno diplomacijo je Napoleon uspel pregovoriti Avstrijce, s katerimi je 18. aprila 1797 v Leobnu sklenil tajni delitveni sporazum, ki je Avstrijcem dovolil zasedbo beneške Istre. Z mirom v Campoformiju, ki je pomenil tudi dokončni propad Beneške republike, je bila Avstriji priznana oblast nad temi kraji.«²

Za časa Metternicha (1815-1848) je absolutizem v Istri tlačil tako Italijane, kakor tudi Slovence in Hrvate. Kljub temu pa so bili Italijani v ugodnejšem položaju, saj so bili večinoma meščani, torej podjetniki, trgovci, obrtniki, izobraženci. Imeli so svoje osnovne šole. Italijanski jezik je bil po zakonu iz leta 1815 uradni jezik. Italijani so gojili tudi svoje kulturno življenje, saj je iz tega obdobja znanih več časopisov in revij.³

Po marčni revoluciji 1848 so Istrani pridobili nekaj političnih pravic, kar je bilo pomembno tako za italijanski kakor tudi za slovenski živelj. Predstavniki italijanskega meščanstva so se bojevali predvsem za popolno prevlado italijanske miselnosti v Istri. Slovenščina je bila leta 1848 eden od uradnih jezikov v Istri, vendar so si italijanski poslanci v dunajskem parlamentu prizadevali, da bi se v urade in v javno življenje uvedla italijanščina.

Avstrija je v 19. stoletju morala obračunati tako z italijanskim iredentizmom, ki je hotel, da bi bila Istra del Italije, kakor tudi s Slovenci in Hrvati, ki so vsak po svoje oblikovali lastno narodno zavest kot posledico zgodovinskih dogodkov in nacionalne pripadnosti, sicer pa so nastopali združeno.

Z Rapalsko pogodbo (19. 11. 1920) med Kraljevino SHS in Italijo je Italiji pripadla skoraj celotna Istra, vključno s Trstom, izjemi sta bili le otok Krk in del občine Kastav, ki sta pripadali Kraljevini SHS. Z Rimsko pogodbo (27. 1. 1924) pa so Italiji priključili še Reko, ki so jo prvotno nameravali oblikovati v samostojno državo.

V obdobju od 1918 do 1920 začne Italija v Istri močno asimilacijsko politiko proti Slovencem in Hrvatom. To je obdobje neoviranih skrajnih nacionalističnih dejanj, katerih vrh je bil požig Narodnega doma v Trstu (13. 7. 1920). Razmere so se s prihodom fašizma na oblast (1922) in po priključitvi Julijske krajine Italiji še poslabšale. Uradna politika narodnega zatiranja ni bila z ničimer omejena, saj se Italija niti z mirovnimi pogodbami niti z Rapalsko pogodbo ni zavezala, da bo spoštovala narodne manjšine. Leta 1923 so prepovedali uporabo slovenščine in hrvaščine in upravi, v sodstvu so slovenščino omejevali že v letih 1918-1920.

S kraljevim odlokom 15. 10. 1925 je bila slovenščina v javnem življenju dokončno prepovedana. Šolska reforma ministra Gentileja (1923) je odpravila slovenske in hrvaške šole v Istri. Leta 1923 so poitalijančili vsa krajevna imena. V letu 1927 so začeli poitalijančevati ali celo zamenjevati tudi priimke. Za to obdobje so značilne prisilne dražbe, ki so prizadele predvsem slovansko prebivalstvo. To je bilo naseljeno na podeželju in se je večinoma ukvarjalo s kmetijstvom.

Leta 1941 zajame druga svetovna vojna tudi istrsko ozemlje. V narodnoosvobodilni boj so bili v Istri vključeni tako Slovenci in Hrvatje, kakor tudi Italijani.

Po osvoboditvi Istre so se konec aprila in v začetku maja 1945 začeli diplomatski pogovori o vprašanju meje med Italijo in Jugoslavijo. Istro so razdelili po tako imenovani Morganovi liniji ali »modri črti« na cono A (pod poveljstvom ameriške zavezniške uprave) in cono B (pod poveljstvom jugoslovanske vojaške uprave).

¹ D. Darovec: Pregled zgodovine Istre, Annales 1, Koper 1992, str. 53.

² D. Darovec: Pregled zgodovine Istre, Annales 1, Koper 1992, str. 55

³ Več o tem B. Baloh: Položaj slovenščine pri italijanski narodnosti skupnosti v Slovenski Istri, diplomatska naloga, 1994.

10. 2. 1947 so predstavniki enaindvajsetih držav podpisali v Parizu mirovno pogodbo z Italijo, ki je stopila v veljavo 15. 9. 1947. Iste dne je bilo ustanovljeno Svobodno tržaško ozemlje (STO), ki je bilo ravno tako razdeljeno na cona A in B. 1954. leta je bilo s podpisom londonskega memoranduma odpravljeno. Bivša cona B je pripadla Jugoslaviji, cona A pa Italiji. Dejansko je Slovenija izgubila večji del ozemlja, kajti zgubila je tudi del severne Primorske (Benečija, Rezija, Kanalska dolina) ter Gorico z okolico. Do sedanje rešitve vprašanja meje med Italijo in Jugoslavijo je prišlo šele z Osimskim sporazumom leta 1975.

»Povojna leta (1945 do 1955) so bila za avtohtono prebivalstvo Istre zelo težka. V Parizu je leta 1946 med Italijo in Jugoslavijo nastal dogovor o tako imenovanem etničnem ravnotežju, po katerem naj bi ostalo na italijanski strani približno toliko pripadnikov jugoslovanskih narodov (opomba avtorja: gre za Slovence in ne za Hrvate, saj obstaja v Italiji slovenska in ne hrvaška manjšina), kot je bilo na jugoslovanski strani Italijanov. Kot merilo je bil postavljen statistični podatek popisa prebivalstva iz leta 1910. Ta razmejitev je bila v škodo Slovincem, in sicer v razmerju 1 proti 4.«⁴

»Področje Slovenske Istre je bilo stalno pod nadzorom haaškega mednarodnega sodišča in na očeh svetovne javnosti, zato si nova oblast ni smela in mogla privoščiti nikakršnih kršitev podpisanih sporazumov. V tem obdobju ne beležimo nobenih diplomatskih sporov ali pritožb na mednarodno sodišče.«⁵

Čeprav je za istrsko ozemlje veljal poseben statut in je bil del tega ozemlja imenovano za svobodno ozemlje, pa se Italijani v Istri niso počutili enakovredne in dovolj upoštevané. Nečastna zgodovina italijanskih fašistov nad slovenskim in hrvaškim narodom še ni bila pozabljena, davek zanjo pa so plačevali tisti, ki niso bili vpleteni v fašistični stroj, temveč so delovali v okviru italijanske Komunistične partije in so hoteli pod njenim okriljem delovati tudi nadalje, zato se niso priključili KPJ.

Tisti, ki so v vojni sodelovali na strani okupatorja, so se iz Istre izselili že pred koncem ali pa takoj po koncu II. svetovne vojne (tako imenovani črni eksodus).

Spor za Istro, Trst in Slovensko Primorje je po drugi svetovni vojni dosegel razsežnosti mednarodnega značaja. Jugoslovanska vlada je morala privoliti v začasno razdelitev spornega ozemlja na dva dela ter sprejeti pogoje zaveznikov o vojaški upravi omenjenega območja. 9. 5. 1945 je bil podpisan Beograjski sporazum in nato 20. 6. Devinski sporazum; v skladu z njima so se morale jugoslovanske čete umakniti iz Trsta in dela Julijske krajine zahodno od Morganove črte. Sporno ozemlje je bilo razdeljeno na cono A in cono B.

»Z mednarodnopravnega gledišča je bila cona B začasna samostojna upravopolitična enota v upravi Jugoslovanske armade in Poverjeništvom PNOO (Pokrajinski narodnoosvobodilni odbor) kot najvišjim organom civilne oblasti. Nižji organi civilne oblasti so bili okrajni in krajevni NOO (narodnoosvobodilni odbori). Že leta 1945 je bil v njej vzpostavljen »jugoslovanski« sistem, prilagojen izjemnosti stanja.«⁶

Nova oblast je hotela vzpostaviti umetno sožitje med Italijani in Slovenci, ki naj bi se uresničevalo v množični organizaciji SIAU (slovensko-italijanska antifašistična unija, kasneje SZDL).

»Italijansko-slovenska antifašistična unija (SIAU) je združevala pripadnike različnih političnih usmeritev in je imela nalogo propagirati aneksijo k federativni republiki.

Delovala je kot naslednica OF, katere primarna naloga je bila boj proti fašističnim elementom. Ker pa se je SIAU izrekla za priključitev k Jugoslaviji, pri italijanskem prebivalstvu ni dosegla željenega množičnega odziva. Pripadniki italijanske narodnosti se niso vključevali v njene vrste.«⁷

Italijanska narodnostna skupnost je imela težave pri integriranju v novo povojno skupnost. Še vedno je delovala v prid priključitve k Italiji. V treh obalnih občinah v Sloveniji (Izola, Koper in Piran) je ilegalno delovala italijanska demokrščanska stranka, ki je hotela doseči razpad SIAU in je izvajala nacionalno propagando v prid Italiji. Njeni privrženci so bili tako med meščani kakor tudi med mladino. Srednješolsko mladino je v tem obdobju vzgajala duhovščina, ki je bila zlasti v Kopru izrazito nastrojena proti organom oblasti. »Italijanska manjšina je po vojni dobivala od Italije finančno in gmotno podporo (pakete z živili), ki jo je kler kasneje s pridom izkoristil. Seznam ljudi deležnih podpore je izkoristil tako, da je ljudi prisiljeval k izselitvi.«⁸

⁴ D. Darovec: Pregled zgodovine Istre, Annales 1, Koper 1992, str. 76.

⁵ M. Zagradnik: Pokrajinski arhiv Koper, ustno, 1994.

⁶ M. Zagradnik: Nacionalizacija industrijskih podjetij v slovenskem Primorju in slovenski Istri, Viri 5, Objava arhivskih virov, Ljubljana, 1992.

⁷ Slovensko primorje in Istra, 1953.

⁸ Okrogla miza. Vsi naši eksodusi, Koper, junij 1993.

Protikomunistična gibanja so odvrčala pripadnike italijanske narodnosti od vključevanja v novo družbo. Gre za čas hladne vojne med Slovenijo in Italijo, v katerem so Italijani nadaljevali svoje pritiske na novo ureditev. Nova povojna oblast je skušala zagotoviti obstoj manjšine z optimalnimi pogoji, na drugi strani pa je skušala pridobiti oziroma prepričati italijansko prebivalstvo za priključitev k Jugoslaviji. V tem obdobju se posebej poudarja dosledno izvajanje dvojezičnosti, paritetna sestava oblastnih in političnih organov ter kontinuiran razvoj italijanskega šolstva. V italijanske šole so se lahko vpisovali le tisti, ki so lahko dokazali, da so Italijani. Komur se je priimek končal na -ič, je moral nujno v hrvaške ali slovenske šole. Problem je bil posebej pereč pri otrocih iz mešanih zakonov, ki so se tako morali asimilirati z večino. V takih razmerah so bili izpostavljeni asimilacijskim pritiskom.⁹

Umetno potegnjena mejna črta je nasilno pretrgala večstoletno izročilo gospodarske povezave med Trstom in Istro. Slovensko Primorje in Istra nista bila industrijsko razviti območji.

»V južnem delu je bila industrija osredotočena ob obali in se je omejevala na tovarne za predelavo rib. To so bile Arrigoni in Ex Ampelea v Izoli, De Langlade v Kopru. Omeniti velja še ladjedelnici Depangher in Istria v Kopru, premogovnik v Sečovljah, soline v Sečovljah in Strunjanu, tovarno pralnih sredstev Salvetti v Piranu, tovarno ščetk Schnabl v Kopru in opekarno Nardone v Izoli. Večja industrijska podjetja so bila v lasti italijanskih delniških družb, ki so imele sedež v Italiji (Arrigoni, Ampelea, rudnik živega srebra v Idriji, premogovnik v Sečovljah ...). Lastniki nekaterih podjetij so prebivali v Italiji, zopet drugi, ki so poprej živeli na tem območju, so se izselili. Vsa ta podjetja je prevzela v upravljanje Komisija za upravo narodne imovine (KUNI). Oblastni organi cone B so pozvali lastnike, naj se vrnejo in prevzamejo podjetja, oz. naj prenesejo upravo v cono B.«¹⁰ Pomembnejša industrijska podjetja so kasneje prešla pod upravo zveznega ali republiškega ministrstva za industrijo in rudarstvo.

Ker je Trst kot edino pristanišče v severnem Jadranu ostal v Italiji, so v Kopru zgradili koprsko Luko, ki je bila le slaba zamenjava za svetovno znano tržaško pristanišče. Koprška Luka je svoj sloves pridobila šele v zadnjih dvajsetih letih.

Nova povojna oblast se je do prebivalcev Istre ravnala sektaško, vpeljala je sovražno razmerje med mestom in vasjo, ki je izviralo iz prejšnjega razmerja gospodar Italijan — hlapec Slovenec (po vojni je bil položaj obrnjen: Slovenec gospodar — Italijan hlapec). Zato se je po II. svetovni vojni večje število pripadnikov italijanske narodnostne skupnosti izselilo v Italijo. Te izselitve imenujemo s skupnim imenom **eksodus**. V hiše izseljenih Italijanov je nova oblast naselila kadre iz notranjosti Slovenije (pogoj je bil poznavanje italijanskega jezika), iz Brkinov in Krasa. Priseljeni Slovenci so pri avtohtonem prebivalstvu sprva naleteli na zavračanje. Večja koncentracija italijanskega prebivalstva je bila že v zgodovini močnejša v mestih. Zaledje je bilo kmetijsko, zaostalo in pod novo oblastjo politično nezrelo. Vse to je oteževalo položaj italijanskega prebivalstva. Dve nepremišljeni potezi nove oblasti pa sta še posebej povečali nezadovoljstvo in poslabšali položaj.

Prva je bila menjava denarja leta 1945. Zaradi nepriznavanja jugolire v cono A se je močno zmanjšala možnost nakupa surovin, živin in drugega blaga iz cone A. (Opomba: Italija je dobila nalogo, da celotno območje STO zalaga z liri: svoj del, torej cono A, je zalagala v dovoljšnji meri, cona B pa ni bila dovolj dobro založena, zato je nova oblast uvedla jugoliro.) Tako so bili prizadeti delavci, ribiči in kmetje, torej plasti, na katere se je opirala ljudska oblast.

Druga nepremišljena poteza pa je bilo demontiranje strojev v industrijskih obratih leta 1947, ki so jih nato odpeljali v Jugoslavijo.¹¹

Večina odnešenega materiala in opreme je bila namenjena na Hrvaško. Odpeljani stroji, naprave in oprema so obravnavani kot vojna škoda.

Vse to je povečalo brezposelnost, ki je bila v Istri večen problem. Realnost je bila torej precej drugačna od sanj, ki jih je propagirala nova oblast.

Velik ideološki pritisk se je dogajal tudi v času spora z Informbirojem. Posledica je bila izselitev precejšnjega števila italijanskega in drugega prebivalstva, ki je sodelovalo s KP, iz Istre in cone B STO.

Tak položaj je v letih 1945 do 1956 pripeljal do množične izselitve Italijanov iz Istre. Prvi val izseljevanja je bil že med vojno in takoj po njej. To je tako imenovani črni eksodus, kateremu je botrovalo predvsem sodelovanje

⁹ Prav tam.

¹⁰ M. Zagradnik: Nacionalizacija industrijskih podjetij v slovenskem Primorju in slovenski Istri, Viri 5, Objava arhivskih virov, Ljubljana, 1992, str. 152.

¹¹ Več o tem B. Baloh: Položaj slovenščine pri italijanski narodnosti skupnosti v Slovenski Istri, diplomska naloga, 1994.

s fašističnim okupatorjem. Drugi val je bil od leta 1948 do 1954, v njem naj bi se po nekaterih podatkih izselilo približno 6700 ljudi. Ti so se izseljevali predvsem zaradi političnega pritiska nove oblasti (to so bili predvsem tisti, ki so bili nasprotniki KP).¹² Zaprtje mejnih prehodov leta 1953 je izseljevanje še povečalo. Po letu 1954 je dobivalo že prave elemente psihoze, češ, če se seli sosed, potem bo že držalo, da se moram izseliti tudi jaz. Nastala je prava panika in ljudje so se množično izseljevali. Leta 1945 je bilo na območju celotne Istre okrog 240.000 Italijanov.¹³ »Do leta 1945 je bilo na področju celotne Istre vloženih 160.000 prošenj za izselitev, od tega je bilo 90.000 pozitivno rešenih.«¹⁴

Istrani so se izseljevali predvsem v Italijo, ne samo v Trst, temveč so se razselili po vsej Italiji. Po neki raziskavi tržaških zgodovinarjev (raziskava, ki jo je opravil Območni inštitut za zgodovino osvobodilnega gibanja v pokrajini Furlaniji — Julijski krajini (Istituto regionale per la storia del movimento di liberazione nel Friuli — Venezia Giulia), 1980), naj bi se iz Istre izselilo okoli 200.000 oseb. »Beguncev v Trstu in tamkajšnjih begunskih taboriščih ni čakalo blagostanje. V mestu je bila kritična ekonomska situacija in Tržačani so z nenaklonjenostjo gledali prišleke, ki so jim jemali delo. Eksodus je bil v začetku planiran za določene skupine ljudi, ki so se upirali novi oblasti, kasneje pa je dobival vse večje razsežnosti. Vzrokov izseljevanja je bilo več. Naj jih naštejemo le nekaj:

- **politični:** znane so besede De Gasperija, ki jih je izrekel takoj po koncu II. svetovne vojne: La terra e' perduta salviamo almeno le anime. (Zemlja je izgubljena, rešimo vsaj duše.) Temu so botrovali fanatizem, ideološka razhajanja, manipulacija italijanske vlade z istrskim prebivalstvom;
- **kulturni:** vidna različnost med dvema oziroma tremi ali več kulturami, bojazen pred kulturno asimilacijo;
- **ekonomski:** socializem je začel s postopkom popolne modernizacije, ki ni priznavala prejšnjih ekonomskih vrednosti in dejavnosti. Nova meja med Italijo in Jugoslavijo je pretrgala povezavo s Trstom, ki je bil nekakšna moralna prestolnica Istre, v katero so Istrani prodajali svoje blago in delovno silo. Izseljevali so se intelektualci, veleposestniki, trgovci in drugi italijansko govoreči ljudje, ki jih je nova oblast zaradi nesimpatije preganjala že od konca vojne, komunisti, informbirojevci, ki so bili z informbirojem nezaželeni, pendolari (tako so imenovali ljudi, ki so vsakodnevno hodili na delo v Trst), ker je bila z vzpostavitvijo nove meje ogrožena njihova eksistenca, italijanska duhovščina in učitelji ter ljudje, ki so prišli v konflikt z novo oblastjo, ribiči, ki jih je prizadela odrezanost od Trsta, kmetje, ki so poleg odrezanosti od Trsta občutili tudi kolektivizacijo in agrarno reformo, italijanski delavci in meščani, ki so s podpisom Londonskega sporazuma izgubili vsako upanje v vrnitev v okvir Italije.

Kot zadnja množična kategorija so se izseljevali Slovenci, predvsem mladi iz priobalnih vasi in notranjosti Istre. Njihovi vzroki niso bili toliko politične kot ekonomske narave (deagrarizacija, beg iz vasi v mesta). Italija jim je predstavljala mit boljšega življenja in višjega standarda.¹⁵

Življenje v Italiji je bilo v povojnem času boljše kot pri nas, ker je bila Italija deležna pomoči Unre. Množični povojni eksodus je pomenil popolno destabilizacijo Istre.

Kot glavna razloga za izseljevanje tako Italijanov kakor tudi Slovencev z območja Slovenske Istre bi omenili spoštovanje pravice do svobodne odločitve in razlastitvene ukrepe v notranjosti Slovenije.

Ne Italija ne Jugoslavija nista v teh letih (1945 do 1956) napravili ničesar, da bi preprečili močan val izseljevanja prebivalstva iz Istre. Seveda so bile na drugem zasedanju AVNOJ-a manjšinam na ozemlju nove Jugoslavije zagotovljene vse pravice, vendar pa Jugoslavija v času pomembnih političnih in gospodarskih sprememb ni znala poskrbeti za ustrezno uresničevanje teh določil in zagotoviti manjšini vseh pravic, ki so ji bile obljubljene.

Močan val izseljevanja je močno omajal obstoj italijanske narodnostne skupnosti v Sloveniji.

1.2 Obseg dvojezičnega območja v Slovenski Istri

Meje dvojezičnega območja v Slovenski Istri so postavljene po številu italijanskega prebivalstva v posameznih predelih po popisu prebivalstva iz leta 1910. Izpostavljeni so predvsem obmorski kraji,

¹² Novi arhivski viri kažejo, da je bilo teh ljudi precej manj, tudi če obravnavamo Istro v celoti, vsekakor pa je bilo manj izselitev, kot jih prikazujejo italijanski podatki.

¹³ Natančnega števila Italijanov ni mogoče določiti, saj je lahko sprememba priimka že tudi sprememba identitete. Okrogla miza. Vsi naši eksodusi, Koper, junij, 1993.

¹⁴ Okrogla miza. Vsi naši eksodusi, Koper, junij, 1993.

¹⁵ A. Jerman: Etnično čiščenje ali rdeča revolucija, Primorske novice, 2. 4. 1993.

kjer je bilo prebivalstvo skozi zgodovino večinoma italijansko. Z urbanizacijo obalnih mest se pojavi problem razmejčitve dvojezičnega območja, kajti novejši predeli mesta (primer predvsem izolske občine) ostajajo zunaj meja dvojezičnega območja.

Izolska občina je glede razmejčitve najbolj sporna, kajti hitra urbanizacija je mesto razširila še na druge krajevne skupnosti (Polje, Jagodje, Dobrava), ki pa niso dvojezične. V zadnjem času se pojavlja težnja po razširitvi dvojezičnega območja tudi na te predele.

Dvojezično območje v občini Koper obsega naslednje kraje in krajevne skupnosti:

- celotno območje mesta Koper,
- celotno območje krajevne skupnosti Hrvatini, krajevne skupnosti Ankaran in krajevne skupnosti Bertoki,
- območje naselij Škocjan, Bošamarin, Kampel (v krajevni skupnosti Škocjan),
- Šalaro (v karjevni skupnosti Olmo-Prisoje) ter zaselek Valmarin ali Spodnje Škofije (v krajevni skupnosti Škofije).

Dvojezično območje v občini Izola obsega naslednje kraje in krajevne skupnosti:

- celotno območje starega mestnega jedra,
- krajevno skupnost I (Ulica Okt. revolucije),
- krajevno skupnost II (Livade) do mostu na Rikorvu.

Piranska občina je dvojezično najmočnejša, saj obsega v tej občini dvojezično območje največjo površino:

- krajevno skupnost Piran,
- krajevno skupnost Portorož,
- krajevno skupnost Lucija,
- krajevno skupnost Seča,
- krajevno skupnost Parecag,
- krajevno skupnost Sečovlje in zaselek Sv. Onofrij.

1.3 Demografsko gibanje italijanske narodnostne skupnosti v Slovenski Istri

Po popisu prebivalstva iz leta 1991 je v Sloveniji 3.064 pripadnikov italijanske narodnostne skupnosti, od tega 1.439 moških in 1.625 žensk.

V primerjavi z letom 1981 (2.187) lahko ugotovimo, da se je število pripadnikov italijanske narodnostne skupnosti v Slovenski Istri povečalo, kar lahko pripišemo večji odprtosti Slovenije do manjšinskega vprašanja in pa odprtosti Slovenije pred osamosvojitvijo za priseljevanje.

Med podatki, ki jih lahko razberemo iz popisa prebivalstva 1991, je tudi ta, da je pripadnikov italijanske narodnostne skupnosti, ki od rojstva živijo v naselju stalnega prebivališča, samo 1.324, število priseljenih pripadnikov italijanske narodnostne skupnosti pa je 1.740. Podatka, od kod so se ljudje priselili, nimamo, vendar nam že odstotni delež (43,2 % pripadnikov, ki od rojstva živijo v naselju stalnega prebivališča, in 56,8 % priseljenih pripadnikov italijanske narodnostne skupnosti) kaže pisano sestavo italijanskega prebivalstva v Sloveniji. Vzroke za zgoraj navedena dejstva lahko iščemo v vzpostavitvi državne meje z Republiko Hrvaško, ki je ozemlje celotne Istre razmejila med dve državi.

Italijanska narodnostna skupnost je bila namreč v dveh republikah, v Sloveniji in na Hrvaškem, institucionalno, politično in kulturno povezana, vendar na Hrvaškem manjšina nima toliko pravic kot v Sloveniji. Vzroke lahko iščemo tudi v gospodarskih migracijah in v priselitvi kadrov iz sosednje Hrvaške, ker je število pripadnikov italijanske narodnostne skupnosti v Sloveniji majhno in ne more pokriti razpoložljivih delovnih mest. V treh obalnih občinah (Izola, Koper, Piran) je po

številu pripadnikov narodnostne skupnosti najmočnejša občina Piran; že leta 1971 je imela 1.206 pripadnikov italijanske narodnostne skupnosti, leta 1981 pa 816 pripadnikov italijanske manjšine. Žal novejših podatkov ni mogoče dobiti, saj obstaja na Zavodu za statistiko Republike Slovenije le podatek za pripadnike italijanske narodnostne skupnosti v celoti. V občini Koper je leta 1971 živel 877 Italijanov, leta 1981 pa 727.

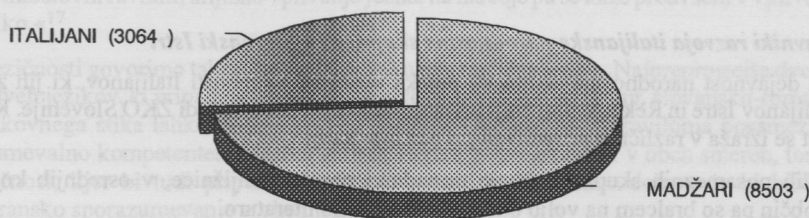
V občini Izola je bilo leta 1971 485 Italijanov, leta 1981 pa 358 pripadnikov italijanske narodnostne skupnosti. Na Skupnosti Italijanov občine Izola so nam povedali, da je v letu 1993 v tej občini približno 550 pripadnikov italijanske narodnostne skupnosti. Podatek je približen, kajti na skupnosti imajo natančne podatke le za volilne upravičence, niso pa všteti šolski otroci in mladina pod 18 let.

Še vedno obstaja veliko ljudi, ki se zaradi strahu pred negativnimi posledicami, ki izvirajo še iz neslavne povojne zgodovine v Slovenski Istri, ne upajo opredeliti za pripadnike italijanske narodnostne skupnosti.

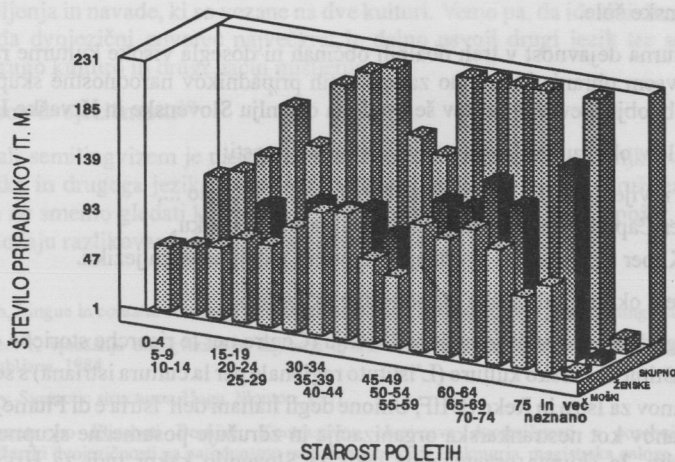
Med leti 1971 in 1981 lahko opazimo upad števila italijanskega prebivalstva. Tovrstno demografsko gibanje nam dokazuje asimilacijski proces v italijanski narodnostni skupnosti, ki mu botrujejo predvsem mešani zakoni in nedosledno izvajanje dvojezičnosti, vendar pa ne vemo natančno, ali gre res za avtohtone Italijane.

Na tem področju še ni bila izvedena nobena podrobnejša raziskava.

1.3.1 Razmerje med pripadniki italijanske in madžarske narodnostne skupnosti po popisu prebivalstva iz leta 1991

ŠT. PRIPADNIKOV IT. MANJŠINE PO POPISU PREB. 1991

1.4 Vzgoja in izobraževanje v okviru italijanske narodnostne skupnosti

V vseh treh obalnih občinah delujejo vzgojno-izobraževalne enote, v katerih je italijanščina upoštevana kot učni jezik, slovenščina pa ima položaj jezika okolja. V okviru italijanske skupnosti delujejo vrtci (11), osnovne šole (9), srednje šole (4) in pedagoški fakulteti v Kopru in Pulju. Dijaki imajo po končani srednji šoli možnost študija italijanskega jezika in književnosti na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Ravno tako se lahko vključujejo v vse programe fakultet tako v Sloveniji in na Hrvaškem, kakor tudi v matični domovini.

Od popisa prebivalstva 1910. leta se je do 1975. leta šolska populacija v šolah z italijanskim učnim jezikom manjšala. Kasneje so v te šole dovolili vpis tudi tistim, ki niso pripadniki italijanske narodnostne skupnosti in je njihov materni jezik slovenščina; tako so šole lahko ohranile določeno število populacije (normative) in si obdržale mesto v mreži šolstva. Ker na Hrvaškem nimajo vseh ustreznih šol v italijanskem učnem jeziku, obiskujejo italijanske srednje šole v Sloveniji tudi pripadniki manjšine s Hrvaške.

V šolah z italijanskim učnim jezikom ima slovenščina vlogo L 2, torej jezika okolja.

Križanje dveh jezikovnih sistemov pri učencih povzroča interference iz maternega jezika v jezik okolja.

Učitelji se v teh šolah srečujejo z najrazličnejšimi problemi, od organizacije diferenciranega pouka za dijake iz Hrvaške, do pomanjkanja ustreznih učbenikov, predvsem za jezikovni pouk in sporočanje (na osnovnošolskem področju se je v zadnjem času nekaj premaknilo, kajti izšel je učbenik Jelke Morato Vatovec: Veselo v slovenščino).

1.5 Dejavniki razvoja italijanske narodnostne skupnosti v Slovenski Istri

Kulturna dejavnost narodnostne skupnosti poteka v okviru Skupnosti Italijanov, ki jih združuje Unija Italijanov Istre in Reke. V Sloveniji tovrstno dejavnost podpira tudi ZKO Slovenije. Kulturna dejavnost se izraža v različnih prireditvah pri nas in v Italiji.

Na sedežih posameznih skupnosti imajo pripadniki posebne knjižnice, v osrednjih knjižnicah obalnih občin pa so bralcem na voljo oddelki z italijansko literaturo.

V okviru Italijanske skupnosti deluje na Reki Stalno gledališče Ivan Zajc (Il teatro stabile Ivan Zajc).

Časopisna in založniška hiša EDIT skrbi za izdajo italijanskih časopisov, revij, knjig, predvsem pa učbenikov za šole z italijanskim učnim jezikom, v zadnjem času tudi za učbenike italijanskega jezika za slovenske šole.

Italijanska kulturna dejavnost v treh obalnih občinah ni dosegla visoke kulturne ravni, kajti njen namen je predvsem ohranjati narodno zavest tistih pripadnikov narodnostne skupnosti, ki so po razburkanem obdobju številnih selitev še ostali na ozemlju Slovenske in Hrvaške Istre.

Množična občila v okviru italijanske narodnostne skupnosti:

- dnevnik in revije: La Voce del popolo, Panorama, Il Piccolo ...,
- Radio Koper Capodistria, ki oddaja tudi v italijanskem jeziku,
- Televizija Koper Capodistria, ki oddaja predvsem v italijanskem jeziku.

Druge ustanove v okviru italijanske narodnostne skupnosti:

- Center za zgodovinsko raziskovanje v Rovinju (Centro per le ricerche storiche di Rovigno);
- Območni inštitut za istrsko kulturo (L'istituto regionale per la cultura istriana) s sedežem v Trstu;
- Unija italijanov za Istro in Reko (UIIF, Unione degli Italiani dell'Istria e di Fiume). (Danes deluje Unija Italijanov kot nestransarska organizacija in združuje posamezne skupnosti Italijanov v istrskih krajih. Je skupna organizacija tako za Slovenijo kakor tudi za Hrvaško, vendar v Sloveniji še ni registrirana);

— Skupnost Italijanov (Comunita' degli Italiani). Skupnost Italijanov je lokalna organizacija, članica Unije Italijanov za Istro in Reko. Njena vloga je strankarska, delovanje pa omejeno na občinsko raven.

2 Teoretična izhodišča

2.1 Jezikovni stik

»Dva ali več jezikov so v stiku takrat, kadar jih govorec uporablja sočasno in jih izmenjuje.«¹⁶

Do jezikovnega stika prihaja v različnih družbenih okoliščinah:

- a) znotraj enega samega jezika,
- b) ob stiku dveh različnih jezikov.

Znotraj enega samega jezika prihaja do stikov pri enem samem govorniku, ki obvlada več jezikovnih zvrsti; največkrat gre za stik med dvema socialnima zvrstema, npr. med knjižnim jezikom in narečjem. Posledica tovrstnega jezikovnega stika je nastajanje številnih različic pogovornega jezika, ali še več, nastajanje idiolektov v okviru pogovornega jezika.

»Stopnja obvladovanja knjižnih zvrsti jezika je pri večini govorcev odvisna od izobrazbe, predvsem pa od vrste in količine formalnih položajev, za katere si kdo razvije svoje komunikacijske zmožnosti. Do najmočnejše interference iz narečja v knjižni jezik prihaja predvsem na ravni izrazne podobe in na oblikoslovni ravni, knjižno vplivanje jezika na narečje pa se kaže predvsem v vplivu medijev na leksiko.«¹⁷

O dvojezičnosti govorimo takrat, kadar sta v stiku dva različna jezika. Najpreprostejša dvojezičnost je stik dveh jezikov, ki pripadata različnima jezikovnim skupinama, npr. slovansko-romanski stik. Do jezikovnega stika lahko prihaja na več načinov. Dvojezičen je praviloma posameznik, ki je sporazumevalno kompetenten v jeziku A in B. Redka je dvojezičnost v obeh smereh, torej takšna dvojezičnost, kjer bi tudi pripadnik jezika B poznal jezik A tako dobro, da bi bilo mogoče obojestransko sporazumevanje v obeh jezikih.

2.2 Dvojezičnost

Po Chomskem¹⁸ je idealni dvojezični govorec tista oseba, ki popolnoma obvlada dva jezika, usvoji dva načina mišljenja in navade, ki so vezane na dve kulturi. Vemo pa, da idealni dvojezični govorec ne obstaja in da dvojezični govorec največkrat le delno usvoji drugi jezik ter se tako le delno »infiltrira« v drugo kulturo in drugi način mišljenja.

Ločimo več tipov dvojezičnosti:¹⁹

»Poljezičnost ali semilingvizem je nasprotje dvojezičnosti. Kaže se v pomanjkljivem obvladanju maternega jezika in drugega jezika. Nastanek in razvoj semilingvizma je družbeno pogojen. Na semilingvizem ne smemo gledati kot na osebni primanjkljaj, temveč kot na pojav, ki je tipičen za manjšine v položaju razlikovanja in spornosti identitete.«²⁰

¹⁶ Uriel Weinreich, *Lingue in contatto con saggi di Francesco Grassi Heilmann*, 1974, Serie di linguistica Boringhieri.

¹⁷ Breda Pogorelec: *K vprašanju bilingvizma in diglosije iz slovenske izkušnje*, Dvojezičnost, individualne in družbene razsežnosti, Ljubljana, 1984.

¹⁸ Noam Chomsky, *Syntactic structures*, Hagg, Mouton, 1957.

¹⁹ Tipologija povzeta po Elizabeti Bernjak: *Kontrastivna obravnava dvojezičnosti s posebnim poudarkom na slovensko-madžarski dvojezičnosti na narodnostno mešanem območju Prekmurja*, magistrska naloga, Ljubljana, 1990.

²⁰ E. Bernjak, prav tam.

Glede na število govorcev ločimo posameznikovo (individualno) in skupinsko (kolektivno) ali množično dvojezičnost. Znotraj skupinske dvojezičnosti, ki zajema strnjeno skupino, ločimo še podtipe, kot so otroška, mladinska, dvojezičnost odraslih.

Glede na stik med jezikoma ločimo stični ali nestični tip dvojezičnosti. Stična dvojezičnost je takrat, kadar na nekem območju sobivata dva naroda ali deli teh dveh narodov. O nestični dvojezičnosti govorimo takrat, kadar se govorec drugega jezika nauči ali v šoli ali kako drugače, daleč od avtohtonih govorcev tega jezika. Glede na razširjenost jezikov ločimo območno (regionalno) in narodno dvojezičnost.

O območni dvojezičnosti govorimo takrat, kadar se na določenem zemljepisnem območju uporabljata dva ali več jezikov, za narodno dvojezičnost pa gre, kadar gre za obstajanje dveh ali več različnih jezikov pri istem narodu.

Glede na razmerje posameznik-družba ločimo dva tipa dvojezičnosti: posamično ali individualno ter družbeno priznano ali institucionalno dvojezičnost. Pri institucionalni dvojezičnosti gre za zakonsko priznavanje dveh jezikov. Jezika sta enakopravna in ju lahko posameznik uporablja tako v zasebni kakor tudi v javni sferi. Posamična dvojezičnost je lastnost enega govorca in je pogosto omejena le na zasebno sfero. Pri skupinski dvojezičnosti razlikujemo štiri osnovne tipe:

- Družinska dvojezičnost je značilna za mešane zakone. Otrok je že od rojstva v stiku z dvema jezikoma in ju bo osvojil spontano, po naravni poti. Dveh jezikov se bo otrok lahko naučil sočasno ali zaporedno.
- Zemljepisno-politična dvojezičnost zajema neko jezikovno skupnost ali več jezikovnih skupnosti, ki živijo na nekem zemljepisnem ali političnem območju. Gre predvsem za zgodovinsko dvojezičnost, imenovano tudi stacionarna dvojezičnost, ko na nekem območju zaradi zgodovinskih vzrokov sobivata dva jezika.
- Tehnično-ekonomska dvojezičnost, lahko bi jo imenovali tudi dvojezičnost potrebe, saj je to dvojezičnost narodnostnih in regionalnih skupin, ki zaradi ekonomskih potreb sprejmejo jezik večine. V tem jeziku poteka informiranje in izobraževanje.
- Imigracijska dvojezičnost je značilna za osebe, ki spremenijo bivalno okolje in se z že usvojenim znanjem nekega jezika (maternega) preselijo v tujejezično okolje, tu pa se morajo naučiti drugega jezika. To je tako imenovana izolirana dvojezičnost.

2.3 Diglosija

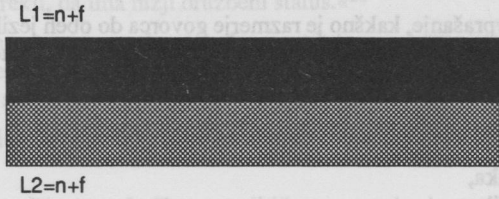
Pri diglosiji gre za pojav, ko na mesto nekaterih, navadno višjih zvrsti maternega jezika (zborni in knjižni pogovorni jezik), stopijo ustrezne zvrsti drugega jezika. Pojav je značilen predvsem za pripadnike etničnih skupnosti, ki niso razvile lastnega knjižnega jezika.²¹

Ob diglosiji govorec torej v maternem jeziku (L 1) razvija za določene govorne položaje nekatere socialne zvrsti jezika, npr. v zasebni sferi uporablja narečje, medtem ko sporazumevanje v višjih ali drugih govornih položajih poteka v L 2.

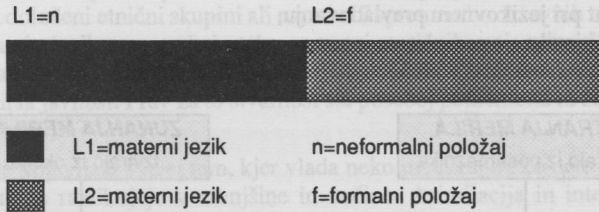
²¹ Ž. Gruden: Poglavlje iz govornega jezika tržaških Slovencev, JiS, Ljubljana, 1975.

2.3.1 Razmerje med dvojezičnostjo in diglosijo

2.3.1.1 Dvojezičnost

2.3.1.2 Diglosija

Po Fishmanu²² obstajajo med diglosijo in dvojezičnostjo sledeče razlike:

- Pri diglosiji sta jezika v hierarhičnem razmerju, pri dvojezičnosti pa sta jezika bolj ali manj enakovredna.
- Pri dvojezičnosti govorec enakovredneje obvlada dva jezika (jezik A in jezik B). Pri diglosiji pa govorec obvlada lasten jezik (torej jezik A) samo v nižjih zvrsteh, za višje govorne položaje pa uporablja drug jezik (jezik B) ali pa funkcijo omejuje na zasebnost.
- Diglosija pogosto izraža vlogo različnih jezikovnih področij in različne položaje jezika, dvojezičnost pa s stalnim menjavanjem jezikovnih kodov ne izraža posebnih položajev in jezikovnih vlog. Jezika (A in B) sta uporabljena enakovredno.

2.4 Jezikovna lojalnost

»Posameznik lahko ohranja svoj jezik le, če ga uporablja in če ima za uporabo lastnega jezika ustrezne priložnosti. Priložnost za rabo jezika je naslovnik, ki jezik pozna in ga je pripravljen govoriti. Na območjih, kjer sta v stiku dva jezika, je eden od njiju v podrejenem položaju, zaradi tega ga govorec manj uporablja in je bolj izpostavljen procesu asimilacije.«²³

»Jezikovna lojalnost je odvisna od spleta individualnih govorcevih lastnosti in družbenih razmer:

- od odnosa do jezika (jezikovne zavesti), to je od sistema vrednot, ki se oblikuje z izobraževanjem;
- od motivacije za rabo jezika, ki je povezana predvsem z odnosom do jezika, a tudi z njegovim ugledom in družbeno priznanostjo (primer negativne motivacije, ki blokira rabo jezika, je zavest o jezikovni neenakopravnosti in občutek jezikovne in siceršnje manjvrednosti);
- od posameznikove komunikacijske potrebe, da rabi določen jezik in ne drugega (ta potreba je odraz komunikacijskih navad in je tako neposredno odvisna od pogostosti rabe jezika, torej tudi od priložnosti zanj).«²⁴

²² A. Joshua Fishman: Sociologija jezika, Sarajevo, 1978.

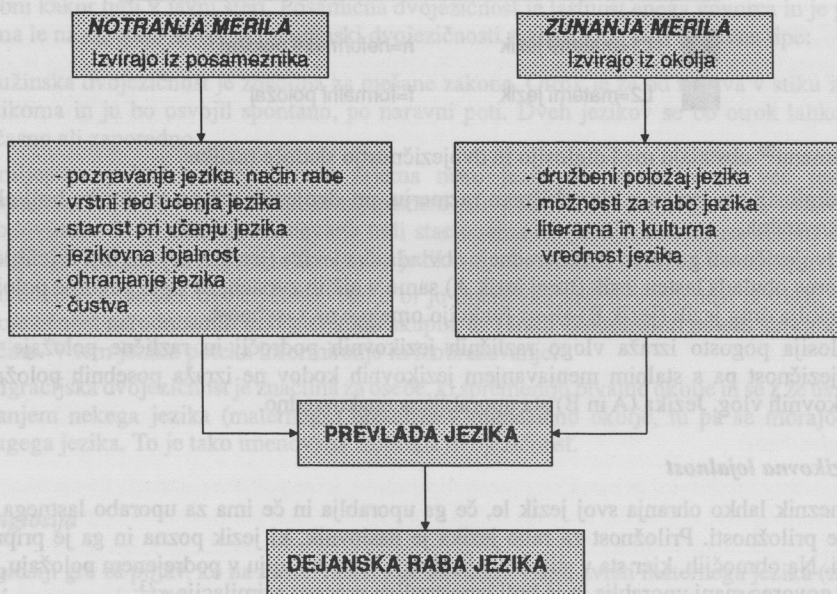
²³ M. Kaučič-Baša: Slovenščina kot jezik soseke v Trstu, Mag. naloga, Ljubljana — Trst, 1991.

2.5 Vprašanje jezikovnega prevladovanja

Do sedaj smo obravnavali jezike po njihovi funkciji in rabi in smo jih imenovali L 1 ali materni jezik in L 2 ali jezik okolja.

Nehote se nam postavi vprašanje, kakšno je razmerje govorca do obeh jezikov, če domnevamo, da oba pozna in ju lahko uporablja v enaki meri. Po Weinreichu²⁵ bi prevlado nekega jezika lahko določili po naslednjih merilih:

- poznavanje jezika,
- način rabe jezika,
- vrstni red učenja jezika,
- starost pri učenju jezika,
- uporaba jezika za sporazumevanje,
- ohranjanje določenega jezika pri posamezniku,
- čustveni element pri jezikovnem prevladovanju,
- družbeni položaj jezika,
- literarna in kulturna vrednost jezika.

Merila za prevlado nekega jezika so lahko notranja, izvirajo iz posameznika, ali zunanja, izvirajo iz okolja ter se med seboj ne izključujejo in so enako pomembna za določitev jezikovnega prevladovanja pri posamezniku.

3 Položaj slovenščine pri pripadnikih italijanske narodnostne skupnosti v Slovenski Istri

»Etnična manjšina je skupina ljudi, ki se razlikuje od druge skupine ali od širše družbe na podlagi enega ali več faktorjev. Ti so jezik, kultura, religija ...

²⁴ M. Kaučič-Baša: Slovenščina kot jezik soseske v Trstu, magistrska naloga, Ljubljana — Trst, 1991.

²⁵ U. Weinreich: *Lingue in contatto con saggi di Francesco Grassi Heilmann*, 1974, Serie di linguistica Boringhieri.

Pripadniki skupine smatrajo, da so medsebojno povezani in različni od pripadnikov širše družbe; prav tako jih ima za pripadnike različne skupine tudi širša družba. Poleg tega ima etnična manjšina na razpolago manj družbene moči in je torej v podrejenem družbenem stanju, ki je bolj ali manj izrazito. Lahko bi celo rekli, da ima nižji družbeni status.«²⁶

Pojem etnična manjšina oziroma narodnostna skupnost je torej zelo zapleten. Proučujejo ga številne humanistične in družbene vede: psihologija, filozofija, etnologija, antropologija, sociolingvistika ... Raziskave in študije s tega področja spadajo med tako imenovane etnične študije.

»Iz psihološkega in sociološkega vidika bi pojem narodnostna identiteta lahko poenostavili v 'zavest o samemu sebi'«.²⁷

Obstoj narodnostnih manjšin ima družbene, politične, gospodarske, etnične, jezikovne in druge razsežnosti. V zadnjem času, v času splošnih političnih sprememb in sprememb državnih meja, je problem narodnostnih manjšin še posebno aktualen. Etnična ali narodna identiteta se navezuje na zavest pripadnosti določeni etnični skupini ali narodu. S spremembo državnih meja pa ni nujna tudi sprememba etnične in jezikovne meje in tako se zunaj matičnih meja ustvarjajo tako imenovane etnične oziroma narodnostne skupnosti. Za problem narodnostnih manjšin se v zadnjem času čedalje bolj zanima tudi širša javnost. Prav za to stvarnost sta posebej pomembna in značilna dva procesa: asimilacija in integracija.

»Ta dva procesa se pojavljata vselej tam, kjer vlada neko medskupinsko neravnovesje v družbeni moči, kjer se skupine razlikujejo v manjšine in večine. Asimilacija in integracija se bistveno razlikujeta. Lahko bi rekli, da pride do asimilacije na individualnem nivoju takrat, ko pripadnik etnične manjšine spremeni identiteto. To pa se uresniči tako, da se identificira s pripadniki večinske, dominantne skupnosti, ko nima več zavesti pripadnosti izvorni manjšinski skupnosti.«²⁸

Na razvoj posameznikove dvojezičnosti vpliva tudi socializacijski proces, s katerim posameznik postane družbeno bitje, si pridobi kulturo neke skupine oziroma skupnosti: prevzame njena družbena pravila, način mišljenja, vzorce obnašanja, vero, znanje, kulturo ...

Dejanska dvojezičnost v nekem prostoru zahteva tudi uradno priznavanje obeh jezikov v enaki meri, torej vzporedno uporabo obeh jezikov na vseh ravneh družbenega življenja. Stik dveh jezikov namreč pomeni tudi stik dveh kultur; to lahko posameznika in družbo, v kateri narodnostna manjšina sobiva, bogati in ji daje drugačno interpretacijo sodobnega sveta. Predmet naše raziskave bo italijanska narodnostna skupnost, ki živi na območju Slovenske Istre.

3.1 Določitev vrste dvojezičnosti pripadnikov italijanske narodnostne skupnosti

Dvojezičnost pripadnikov italijanske narodnostne skupnosti v Slovenski Istri lahko pojmuje kot kolektivno dvojezičnost. »Gre za funkcijsko bolj ali manj popolno dvojezičnost (bilingvalnost) s popolno ali delno kompetenco dveh diasistemov:

L 1 + L 2

L 1 ni omejen samo na zasebno sfero, ampak je zaradi večje kompetence in nenazadnje tudi identitetne zavesti govorcev, uporabljan tudi v javnosti, kadar je taka raba mogoča in nujna.«²⁹

3.2 Metoda raziskave — anketa o slovenskem jeziku

Predmet raziskave je bilo 50 naključno izbranih pripadnikov italijanske narodnostne skupnosti različne starosti, ki živijo v Slovenski Istri, na območju treh obalnih občin. Merilo izbire je bilo, da

²⁶ E. Sussi: Vpliv socializacijskih dejavnikov na etnično identiteto, Zbornik IRRSAE, 1986/87.

²⁷ E. Sussi, prav tam.

²⁸ E. Sussi, prav tam.

mora biti anketiranec pripadnik italijanske narodnostne skupnosti, ne pa nujno tudi dvojezični govorec. Zajeli smo širok starostni obseg anketirancev: najstarejši je bil rojen leta 1919, najmlajši pa leta 1976. Metoda raziskave je bila metoda anketiranja. Vprašalnik je bil anonimen, napisan v dveh jezikih. Obsegal je 49 vprašanj, ki so bila razdeljena po posameznih področjih raziskave:

- sposobnost učenja L 2,
- sposobnost preklapljanja iz L 1 v L 2,
- položaj obeh jezikov pri dvojezičnem govorcu,
- dejansko poznavanje obeh jezikov,
- način rabe obeh jezikov,
- vrstni red učenja jezikov,
- starost ob začetku učenja obeh jezikov,
- uporaba obeh jezikov pri komunikaciji,
- jezikovna lojalnost pri posamezniku,
- čustveni vpliv na rabo obeh jezikov,
- družbena funkcija obeh jezikov,
- literarna in kulturna vrednost obeh jezikov pri posamezniku,
- dominantnost enega od jezikov,
- stopnja bilingvizma (bilingvizem/diglosija),
- položaj L 1, L 2, narečje,
- posameznikovo mnenje o manjšini in upoštevanju njenih pravic.

Anketo smo izvedli v času od decembra 1992 do februarja 1993.

3.3 Opredelitev položaja pripadnikov italijanske narodnostne skupnosti v Slovenski Istri glede na dane teoretske postavke in analizo ankete o slovenskem jeziku

V Slovenski Istri lahko govorimo o dvojezičnosti, saj tu sobivata dva naroda, slovenski in italijanski, ki uporabljata dva jezika. Slovenščina in italijanščina se kolikor toliko enakovredno uporabljata, italijanščini pa je z zakoni določena enakovrednost v javni in zasebni sferi, torej v formalnih in neformalnih govornih položajih. Glede razmerja posameznik — družba lahko govorimo o družbeno priznani ali institucionalni dvojezičnosti. V mešanih zakonih se otroci že od rojstva učijo obeh jezikov, torej gre največkrat za sočasno dvojezičnost. Veliko je tudi primerov zaporedne (sukcesivne) dvojezičnosti: pri otroku nastane največkrat v stiku z vrstniki pri igri, pri odraslem pa v stiku s kolegi na delovnem mestu ali iz nujnosti poznavanja slovenskega jezika pri iskanju dela v slovenskih delovnih organizacijah.

Poleg že navedenih vrst dvojezičnosti lahko pri nekaterih pripadnikih italijanske narodnostne skupnosti govorimo tudi o semilingvizmu ali poljezičnosti. Ta se pojavlja predvsem pri govornih z nepopolno osnovno šolo in pri govornih hrvaške narodnosti, priseljenih iz Hrvaške Istre, ki se predvsem zaradi prestižnosti italijanskega jezika izrekajo za pripadnike italijanske narodnosti, kot materni jezik pa navajajo italijanščino in ne hrvaščine, kot bi pričakovali. Ti govornici se morajo slovenščine šele učiti, ravno tako pa se morajo učiti in izpopolnjevati tudi v italijanščini, ker je njihovo poznavanje obeh jezikov nepopolno. Lahko bi govorili o semilingvizmu ali poljezičnosti. Analiza ankete o slovenskem jeziku je pokazala, da manjšinski govornici v pogovor v slovenščini vpletajo tudi italijanske besede (12 % anketirancev pogosto, 48 % anketirancev včasih), največkrat zato, ker se ne morejo spomniti ustreznega slovenskega izraza, vendar pa tudi v pogovor v italijanščini vpletajo slovenske izraze (32 % pogosto, 44 % včasih), največkrat zato, ker se ne morejo spomniti ustreznega izraza v italijanščini. To je neka vrsta semilingvizma ali poljezičnosti.

²⁹ B. Pogorelec: Sociolingvistični problemi slovenske etnične skupnosti v Italiji, 1989.

V nekaterih primerih bi lahko govorili tudi o tehnično-ekonomski dvojezičnosti, saj italijanščina velja za nekakšen jezik prestiža, zato se tudi veliko pripadnikov večinskega naroda odloča za ta jezik predvsem iz gospodarskih razlogov (šolanje, boljša delovna mesta, boljši zaslužek ...).

Po številu govorcev je dvojezičnost v Slovenski Istri delna, saj zajema le del območja od Debelega rtiča do državne meje z Republiko Hrvaško na Dragonji, ter množična ali koletivna, kajti v večji meri je omejena na tri obalne občine: Koper, Izolo in Piran. Glede stikov med jezikoma lahko govorimo o stični dvojezičnosti, saj med slovenskim in italijanskim narodom obstaja že stoletja dolga tesna povezanost in sožitje. Večinoma gre danes za dvosmerno dvojezičnost, saj se italijanskega jezika v šolah uči tudi večinski narod, slovenskega jezika pa se učijo v šolah z italijanskim učnim jezikom.

Glede na razširjenost jezikov bi lahko govorili o območni ali regionalni dvojezičnosti, saj se dva jezika uporabljata na določenem zemljepisnem prostoru.

V okviru italijanske narodnostne skupnosti bi lahko govorili o vseh treh tipih diglosije po Fishmanu oziroma lahko opazimo, da gre pri njih za posebnost, kajti govorimo lahko o triglosiji.³⁰

- Triglosija in bilingvizem: govorce obvladajo tri narečja, slovensko, italijansko in hrvaško ter dva knjižna jezika. Triglosija je lastna predvsem hrvaškim pripadnikom italijanske narodnostne skupnosti, ki so se priselili v Slovenijo.
- Bilingvizem in dvojna diglosija: govorce govorijo dva knjižna jezika (slovensko in italijansko) in dve narečji (npr. triestino in istroveneto).
- Trilingvizem: govorce obvladajo tri knjižne jezike.

Položaj, v katerem se pripadniki italijanske narodnostne skupnosti največkrat nahajajo, je položaj bilingvizma in diglosije: obvladajo dva različna knjižna jezika in istrobeneško narečje (92 % anketirancev govori narečje).

Italijanska narodnostna skupnost v Sloveniji je deležna vseh pravic, ki so ji določene po Ustavi Republike Slovenije (5., 11., 64., 80. člen in Zakon o uresničevanju posebnih pravic pripadnikov italijanske in madžarske narodnosti na področju vzgoje in izobraževanja, Ur. l. SRS št. 12, 9. 4. 1982, str. 805): ustrezno izobraževanje v maternem jeziku, italijanski jezik je eden od uradnih jezikov v Republiki Sloveniji, narodnostna skupnost ima tudi svoje politične pravice, tako v organih lokalne samouprave kakor tudi v državnem zboru.

V vsakdanji praksi je italijansko govorečemu pripadniku manjšine omogočena raba maternega jezika tako v javni (pošta, banka, trgovina ...) kakor tudi v zasebni rabi. Italijanskemu govorcu je z dvojezičnimi publikacijami, bančnimi in poštnimi položnicami in ostalimi dokumenti, ki so napisani v obeh jezikih, omogočena nemotena raba italijanskega jezika. Pomanjkljivost pa je v tem, da v razpisih za posamezna delovna mesta, za katera je značilno delo z ljudmi, ni posebej izražena zahteva po obvladanju tudi italijanskega jezika.³¹ Tako so na takšnih delovnih mestih zaposleni ljudje, ki ne obvladajo italijanskega jezika in tako onemogočajo dosledno izvajanje dvojezičnosti.

Na dvojezičnem območju je možnost uporabe obeh jezikov izražena tudi javno. V obalnih krajih se namreč pojavljajo dvojezični napisi; ti so sicer določeni z zakonom, vendar pa jih je mogoče zaradi bližnje meje z Italijo, torej zgolj iz praktičnih razlogov, zaslediti tudi na območjih, ki z zakonom niso določena kot dvojezična. Tudi uradno poslovanje (banka, pošta, občina, trgovine ...) je dvojezično. S tem je omogočen osnovni pogoj za uporabo italijanskega jezika, ki ga pogojuje dvojezični napis. V obalnih mestih je zaslediti italijanščino tudi v vsakdanjem sporazumevanju tako na ulici kakor tudi v trgovini in na drugih javnih mestih. Italijanščina postaja v mestnem okolju jezik prestiža in gospodarske blaginje, zato jo uporabljajo tudi govorce, ki niso pripadniki italijanske narodnostne skupnosti, ki pa na območju Slovenske Istre živijo že od rojstva.

³⁰ Nelida Milani-Kruljac: La comunità italiana in Istria e a Fiume, Trieste — Rovigno, 1990.

³¹ Izjema so turistične organizacije.

V družini se večina pripadnikov italijanske narodnostne skupnosti pogovarja izključno v italijanščini. Starši z otroki večinoma govorijo italijansko. Učenje slovenskega jezika nastopi največkrat šele z vstopom v šolo, kjer je slovenščina obravnavana kot jezik okolja (20 % informatorjev navaja, da se je slovenskega jezika naučilo doma, v pogovoru s starši, 30 % v šoli, 36 % v družbi s slovenskimi sovrstniki, 20 % pa v stiku s slovenskimi kolegi v službi).

Knjižno italijanščino bo pripadnik italijanske skupnosti uporabljal predvsem na delovnem mestu v italijanskih institucijah in v šoli. Dejstvo je torej, da bo pripadnik italijanske narodnosti uporabljal standardno italijanščino (knjižni jezik — *la lingua*) samo v 10 % komunikacije, medtem ko je ostalih 90 % komunikacije porazdeljenih med narečje in jezik večine.

Starši, ki z otroki govorijo slovensko, navajajo, da se je otrok obeh jezikov naučil hkrati in v enaki meri (36 % istočasno kot italijanščine, 32 % ko je znal dobro italijansko, se je naučil tudi slovenščine). To so predvsem otroci staršev iz mešanih zakonov ali pa so že njihovi starši iz mešanih zakonov. Samo v slovenščini se v družini pogovarja le malo pripadnikov italijanske narodnosti (4 % samo v slovenščini, 60 % samo v italijanščini, 36 % delno v slovenščini, delno v italijanščini). Izbira jezika v družini je odvisna tudi od tega, s kom v družini se manjšinski govorec pogovarja.

Analiza ankete kaže, da so pripadniki italijanske narodnostne skupnosti dovolj motivirani za jezikovno lojalnost in so precej dosledni pri izvajanju dvojezičnosti. Za rabo jezika imajo govorniki priložnosti tako v javni kakor tudi v zasebni sferi. V javni omogočata rabo italijanščine dvojezični napis in sogovorec, ki ponavadi (ne pa vedno) obvlada italijanščino. Zmožnost jezikovnega izražanja v slovenščini se pokaže tudi pri izbiri tem; pripadniki italijanske narodnostne skupnosti se lahko pogovarjajo le o vsakdanjih, manj zahtevnih temah (o gospodinjskih zadevah, o znancih, o vsakdanji potrošnji, o športu, o ribištvu, o prometu, o otrocih). Od zmožnosti izražanja v slovenščini je odvisno tudi branje slovenskih časopisov, literature in spremljanje slovenskih televizijskih programov. Ugotavljamo, da manjšinski govorniki precej prebirajo slovenske časopise (84 %), vendar je odstotek tistih, ki berejo italijanske časopise, večji (98 %). Zelo majhen odstotek manjšinskih anketirancev prebira slovensko leposlovje (16 % da, 16 % včasih). Vzrok je morda dejstvo, da slovenske knjige prebirajo le šoloobvezni anketiranci. Slovensko televizijo in radio spremlja 89 % manjšinskih govorcev: najbolj sta spremljana televizijski in radijski dnevnik.

Slovenščino uporabljajo v pisni obliki predvsem v uradnih in pravnih spisih, ki ne zadevajo dvojezičnega območja (66 %), v zasebnem dopisovanju pa največkrat uporabljajo italijanščino. Na ozaveščenost slovenskega jezika vplivajo predvsem šola in množična občila, kajti druge institucije, ki jih obiskujejo pripadniki italijanske narodnostne skupnosti, so ali izključno v italijanščini ali pa so dvojezične.

Kot nevarnosti za asimilacijo pripadniki italijanske manjšine navajajo neskrb manjšine za ohranjanje lastnega jezika, nepovezanost manjšine zunaj matične dežele, premočan vpliv slovenskega okolja, mešane zakone, premajhno povezanost manjšine z Italijo, premajhno zanimanje Italije za manjšino, pomanjkanje italijanskih šol in kulturnih ustanov, trenutno politično situacijo in celo neposluh slovenske države za manjšinsko vprašanje.

Za pripadnike italijanske manjšine je znanje slovenščine zelo pomembno (76 %) in ga skušajo izpopolnjevati (68 %). Italijanščine zaradi slovenskega okolja ne zanemarjajo (54 %). Zavedajo se, da morajo poleg govora obvladati tudi pisno obliko slovenščine (74 %). Dobro so seznanjeni z možnostmi izpopolnjevanja v italijanskem jeziku in se v njem tudi izpopolnjujejo (68 %). 36 % anketirancev meni, da je slovenščina jezik, ki združuje Slovence v narod, 28 %, da je jezik kot vsi drugi jeziki, 14 %, da je jezik, enakovreden evropskim jezikom, 18 %, da je jezik, ki se ga težko naučimo. Za 82 % vprašanih je materni jezik italijanščina, vendar s predpostavko, da samo 58 % vprašanih pozna pomen pojma materni jezik (jezik, ki sem se ga naučil kot prvega v otroštvu). 62 % anketirancev se zaveda, kdaj govori v slovenščini pravilno, oziroma kdaj dela napake, medtem ko so manj kritični do sogovorcev: 44 % hitro opazi, kdaj dela napake sogovorec, 48 % pa to opazi samo včasih.

3.4 Področja rabe L 2 (slovenščine)

L 2 (slovenščino) bo torej pripadnik italijanske narodnostne skupnosti rabil povsod tam, kjer mu bo raba L 1 iz kakršnegakoli vzroka onemogočena. Eden najpogostejših vzrokov, da je pripadniku italijanske narodnostne skupnosti onemogočena raba L 1, je nepoznavanje manjšinskega jezika s strani večine.

Vzroke za nepoznavanje lahko iščemo predvsem v zgodovinskem dogajanju takoj po drugi svetovni vojni:

- V času fašizma je bila raba italijanščine na območju celotne Istre obvezna, po vojni pa zahteva po znanju italijanščine ni več tako ostra. Znanje italijanščine ni pogoj za sprejem na delovno mesto, za katero je značilno delo z ljudmi.
- Romanizacija in načrtno zatiranje slovanske kulture v času fašizma je zbudilo odpor do italijanščine.
- Po drugi svetovni vojni je nova oblast na območje Slovenske Istre načrtno priselila večje število ljudi iz notranjosti Slovenije, in čeprav se je od njih zahtevalo znanje italijanskega jezika, tega največkrat niso obvladali.

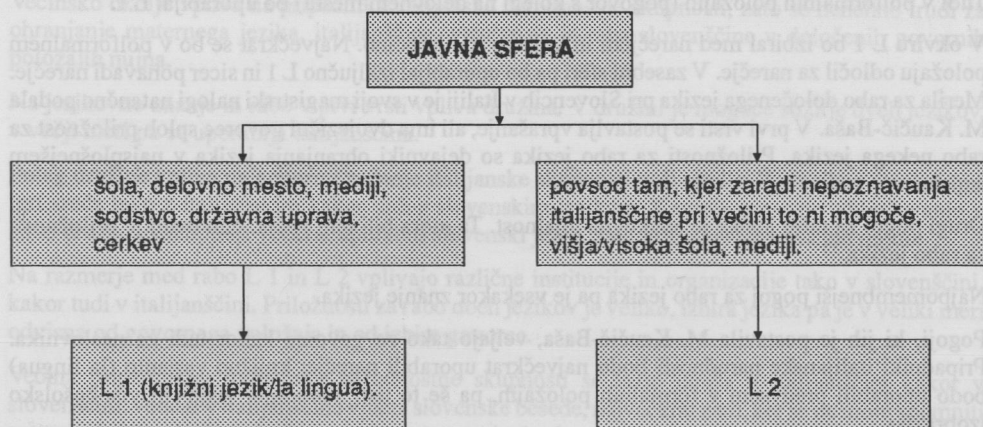
Kvaliteta L 2 je različna, L 2 obvladajo aktivno in pasivno. Pasivno znanje ne omogoča pogoste rabe jezika (72 % slovenščino bere, govori in piše, 20 % slovenščino bere in govori, vendar ne piše). Tak govorec bo predvsem razumel govor oz. pisno besedilo. Govorna in pisna vrsta rabe pa sta odvisni od načina učenja slovenskega jezika.

Pripadniki italijanske narodnosti, ki so se na območje Slovenske Istre priselili iz sosednje Hrvaške in niso obiskovali šol s slovenskim učnim jezikom, so se jezika naučili kasneje iz okolja in prav gotovo nimajo enakovredne jezikovne kompetence, kot jo imajo v L 1.

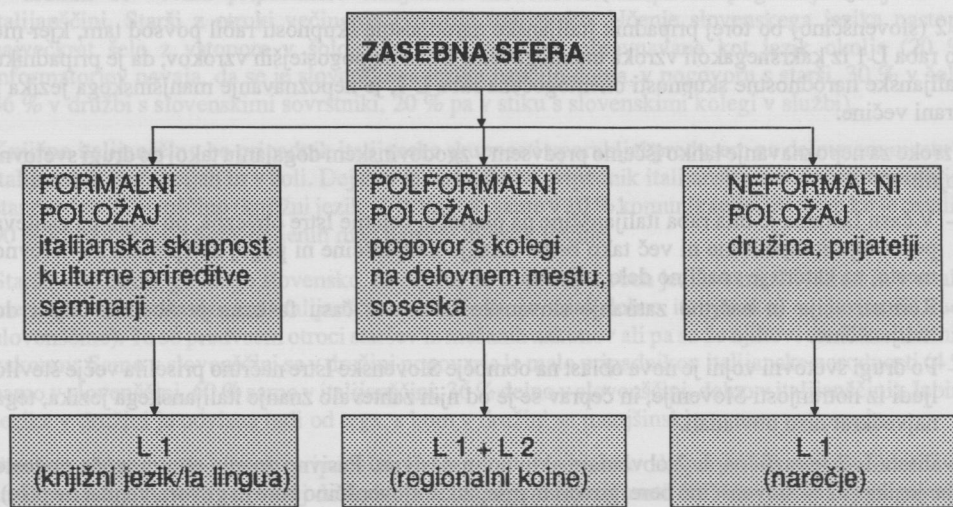
»Samo govorna vrsta rabe pomeni neuravnotežen bilingvizem, saj gre večinoma za obvladanje narečja ali pokrajinskega pogovornega jezika, torej za dvojezičnost diglotične vrste.«³²

Jezikovna neloyalnost oziroma upadanje jezikovne lojalnosti lahko privede do zadnje faze integracijskega procesa, do asimilacije.

3.4.1 Raba L 1 in L 2 glede na govorna področja

³² U. Krevs: Govorno vedenje pri Slovencih v Nemčiji, diplomatska naloga, Ljubljana, 1992.

3.4.2 Raba L 1 in L 2

Za pripadnika italijanske narodnostne skupnosti bi bilo idealno, če bi lahko uporabljal oba jezika v enaki meri, tako v formalni kakor tudi v zasebni sferi.

Vendar pa je žal v večji meri prisiljen uporabljati L 2, torej slovenščino, pa ne zaradi tega, ker mu raba L 1 (italijanščine) ne bi bila dovoljena. L 2 mora uporabiti povsod tam, kjer mu je zaradi nepoznavanja italijanščine pri večini sporazumevanje v L 1 onemogočeno. Formalnost položaja v italijanskih ustanovah pripadniku italijanske narodnosti implicira rabo L 1.

Na delovnem mestu, na Skupnosti Italijanov, v cerkvi, na kulturnih prireditvah in seminarjih v okviru Skupnosti Italijanov bo govorec govoril v L 1, torej v knjižni italijanščini (la lingua).

Tudi v polformalnih položajih (pogovor s kolegi na delovnem mestu) bo uporabljal L 1.

V okviru L 1 bo izbiral med narečjem in knjižno italijanščino. Največkrat se bo v polformalnem položaju odločil za narečje. V zasebni sferi pa bo uporabljal izključno L 1 in sicer ponavadi narečje. Merila za rabo določenega jezika pri Slovencih v Italiji je v svoji magistrski nalogi natančno podala M. Kaučič-Baša. V prvi vrsti se postavlja vprašanje, ali ima dvojezični govorec sploh priložnost za rabo nekega jezika. Priložnosti za rabo jezika so dejavniki ohranjanja jezika v najsplošnejšem smislu.

Drugi pogoj za rabo jezika je jezikovna lojalnost. Ta mora biti tem večja, čim manj je priložnosti za rabo jezika.³³

Najpomembnejši pogoj za rabo jezika pa je vsekakor znanje jezika.

Pogoji, ki jih je postavila M. Kaučič-Baša, veljajo tako za govorca kakor tudi za naslovnika. Pripadniki italijanske narodnosti bodo največkrat uporabili narečje: knjižno varianto (la lingua) bodo uporabili predvsem v formalnih položajih, pa še to tisti s srednjo, višjo- in visokošolsko izobrazbo.

L 2 bodo uporabili takrat, kadar ne bo mogoče uporabiti L 1, torej največkrat takrat, kadar sogovorec ne bo obvladal L 1.

³³ M. Kaučič-Baša: Slovenščina kot jezik soseske v Trstu, magistrska naloga, Ljubljana — Trst, 1991.

Ravno tako lahko pričakujemo slabšo kompetenco v L 2 pri tistih govoricah italijanske narodnosti, ki imajo osnovnošolsko izobrazbo ali nepopolno osnovnošolsko izobrazbo.

»Za dejansko uporabo jezika v dani priložnosti je potreben določen pozitiven odnos do jezika in ne samo znanje. Stopnjo jezikovne lojalnosti je mogoče ugotavljati po notranjih dejavnikih, torej po stopnji jezikovnega znanja, ki pogojuje obliko rabe, po mnenju o uporabnosti jezika, čustveni navezanosti nanj in literarno-kulturnem vrednotenju, po zanimanju za tisk v L 1 in dejanskem branju. Kaže se tudi v izbiri jezika glede na drugega dvojezičnega govorca. Menimo namreč, da prihaja do razlikovanja zaradi predpostavljjanja, da ima dvojezični sogovorec majhno jezikovno znanje in da govori enega od jezikov raje, pa tudi zaradi navajenosti in zgledovanja po drugih dvojezičnih govoricah ipd. Za spremembo v takšnem vedenju je potrebna visoka jezikovna lojalnost.«³⁴ Jezikovna neloyalnost oziroma upadanje jezikovne lojalnosti lahko pripelje do zadnje faze integracijskega procesa, do asimilacije.

Pri pripadnikih italijanske narodnosti moramo poudariti predvsem pragmatični pomen italijanskega jezika. Raba italijanskega jezika pospešuje stike z Italijo, torej z Evropo, in govorcju ponuja nekatere ugodnosti oziroma prednosti (gospodarsko sodelovanje z Italijo, šolanje v Italiji, služba v Italiji ...).

V tem primeru lahko govorimo o prestižnosti italijanskega jezika, ki je značilna tako za pripadnike manjšinskega naroda kakor tudi za pripadnike večinskega naroda. V prestižnosti lahko iščemo vzroke, da se v zadnjem času čedalje več pripadnikov večinskega naroda odloča za učenje in rabo italijanskega jezika. Priložnosti za rabo L 1 se torej širijo. V družini in v krogu prijateljev so priložnosti za rabo L 1 bolj ali manj stalne. Ravno tako so stalne priložnosti za rabo L 1 v italijanskih ustanovah. Možnost za rabo L 1 pa se z novim položajem italijanskega jezika (italijanščina kot prestižni jezik) širijo tako na formalni kakor tudi na neformalni ravni. S širitvijo priložnosti za rabo L 1 pa je okrnjena možnost rabe L 2.

4 Sklep

Analiza ankete je pokazala jezikovno stanje med pripadniki italijanske narodnostne skupnosti na področju Slovenske Istre, njihovo jezikovno rabo in tudi razmerje med L 1 (italijanščino) in L 2 (slovenščino).

Večinsko okolje vpliva na pripadnika italijanske narodnostne skupnosti, zato se nenehno trudi za ohranjanje maternega jezika, italijanščine, vendar pa je raba slovenščine v določenih govornih položajih nujna.

Na jezikovno znanje in rabo v prvi vrsti vpliva družina. V družini je mogoče sožitje dveh jezikov, v večji meri pa se uporablja italijanščina.

Poleg družine vpliva na govorno vedenje italijanske skupnosti tudi okolje. Že majhen otrok se pri igri sreča tako z italijanskim kakor tudi s slovenskim jezikom. Kasneje mora pri vključevanju v širšo družbeno skupnost večkrat uporabiti slovenski jezik, zato je znanje slovenščine nujno.

Na razmerje med rabo L 1 in L 2 vplivajo različne institucije in organizacije tako v slovenščini, kakor tudi v italijanščini. Priložnosti za rabo obeh jezikov je veliko, izbira jezika pa je v veliki meri odvisna od govornega položaja in od izbire govorca.

Večina pripadnikov italijanske narodnostne skupnosti se lažje izraža v italijanščini kakor v slovenščini, vendar v italijanščino vpleta slovenske besede, največkrat zato, ker se ne more spomniti ustrezne italijanske besede. Ravno tako pri govorjenju slovenščine uporablja italijanske besede, ker ne najde ustreznega slovenskega izraza. O slovenščini imajo pozitivno mnenje in se zavedajo, da morajo slovenščino poznati tako v pisni kot v govorni obliki.

³⁴ U. Krevs: prav tam.

Jezikovna kompetenca v italijanščini je omejena na narečje in zborni jezik, izbira posamezne zvrsti pa je odvisna od govornega položaja.

Italijanščino je mogoče ohranjati z delovanjem italijanskih ustanov (sami pripadniki italijanske narodnostne skupnosti čutijo potrebo po večjem številu italijanskih ustanov), z intenzivnejšim stikom z matično državo, z boljšo kvaliteto pouka italijanskega jezika v šolah z italijanskim učnim jezikom, z boljšim znanjem italijanščine tudi pri večinskem narodu, z različnimi kulturnimi in drugimi prireditvami v italijanščini, predvsem pa je pomembna večja narodna zavest in obojestransko upoštevanje bilingvizma.

Pri vsakem pripadniku italijanske narodnostne skupnosti je stik jezikov izviren, neponovljiv: pri vsakem se pojavlja nekoliko drugače, kljub temu da gre za kolektivno dvojezičnost.

Menimo, da rezultati raziskave vodijo k potrebi po nadaljnjemu proučevanju jezikovnega stika na dvojezično mešanem območju Slovenske Istre. Odprta je možnost raziskave jezikovnega stika glede na socialni položaj, izobrazbeno strukturo, mešane zakone ... Jezikovni stik bi bilo mogoče raziskati tudi s pomočjo magnetofonskega zapisa in analize govora dvojezičnih govorcev.

Barbara Baloh

UDK 808.63:323.1(497.12 Istra:=50)

SUMMARY

THE STATUS OF THE SLOVENE LANGUAGE AMONG THE ITALIAN ETHNIC MINORITY IN SLOVENE ISTRIA

A query was carried out among members of the Italian ethnic minority in Slovene Istria to establish the linguistic situation in this group, its linguistic usage and the relationship between L 1 (Italian) and L 2 (Slovene).

The Italian ethnic minority is exposed to the influence of the majority environment, therefore it has to make permanent effort to preserve its mother tongue, Italian, but in certain communicative situations the use of Slovene is unavoidable.

The main factors underlying knowledge and use of language(s) is the family. A coexistence of the two languages in the family is possible, but the use of Italian normally prevails.

A second major factor determining the linguistic behaviour of ethnic Italians is the environment. Little children get familiar with both Italian and Slovene at play. Later, at least some social contacts require the use of Slovene, so knowledge of the Slovene language is indispensable.

The relationship between L 1 and L 2 is significantly determined by various institutions and organisations, both Italian and Slovene. Opportunities for the use of both languages are abundant, and the choice of the language largely depends on the speech act situation and the speaker's personal decision.

Most ethnic Italians find it easier to express themselves in Italian, but they introduce Slovene words into their Italian discourse, mostly because they cannot recall an appropriate Italian word. Similarly, they use Italian

words when speaking Slovene if they cannot find a suitable Slovene expression. Their attitude to Slovene is positive and they recognize that they need to know Slovene, both written and spoken.

Their linguistic competence in Italian is limited to dialect and standard language, and their choice depends on the speech act situation.

Knowledge of the Italian language can be maintained through activities of Italian institutions (ethnic Italians believe they would need more Italian institutions), more intensive contacts with Italy, higher quality of teaching Italian in Italian language schools in Istria, better knowledge of Italian among the majority population, various cultural and other events in Italian, and above all through a stronger feeling of national identity and bilateral respect for bilingualism.

The more detailed analysis of individual answer sheets showed that each individual member of the Italian ethnic minority has an idiosyncratic, original combination of linguistic practice: in each individual, this practice is slightly different, yet similar enough for the postulation of collective bilingualism.

The results of the study can lead to further research of language contact on the bilingual territory of Slovene Istria. Language contact could be further explored in terms of the users' social status, educational level, mixed marriages... Speech of bilingual persons could be tape-recorded and subsequently analysed.